

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Силвия Трифонова Трифонова-Праматарова, Университет за национално и световно стопанство (УНСС), София

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване”, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София

Автор: докторант Таня Михайлова Генова

Тема: „Финансови аспекти от развитието на електронните разплащания за увеличаване конкурентоспособността на малките и средните предприятия”

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед № 32/30.01.2023 г. на ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) проф. д.ю.н. Борис Велчев, съм назначена за член на научното жури за осигуряване на процедурата за защита на дисертация на тема „Финансови аспекти от развитието на електронните разплащания за увеличаване конкурентоспособността на малките и средните предприятия“ за придобиването на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване”.

Материалите, представени от ВУЗФ, включват всички необходими документи за процедурата, а именно: автобиография на английски език, дисертационен труд, автореферат, резюмета на статии и списък, и служебна бележка със статии под печат, справка за изпълнение на националните минимални изисквания за придобиване на докторска степен по професионално направление 3.8. Икономика.

2. Кратка биографична информация на кандидата

Таня Михайлова Генова е завършила бакалавърска степен в УНСС, специалност „Международни икономически отношения“ през 2008 г. През 2011 г. завършва магистратура в Нов български университет (НБУ), специалност „Бизнес администрация“. От 2012 г. до 2016 г. Таня Генова работи като мениджър на отдел в Метро Кеш енд Кери, България. От м. декември 2016 до м. декември 2017 е търговски директор в Edenred България, а от края на 2017 до днес работи в Mastercard, България – Директор бизнес развитие в ЦИЕ – България, Северна Македония, Албания и Косово.

3. Актуалност на темата и уместност на целите и задачите

Съвременното развитие на финансовата система е неразривно свързано с бурното и динамично развитие на електронните разплащания. Темата на дисертационния труд на Таня Генова е с безспорна актуалност. Прави положително впечатление, че докторантката се насочва към изследването на слабо анализиран до момента проблем, а именно въздействието на електронните плащания върху МСП, които представляват гръбнака на българската икономика и до голяма степен определят тенденциите в нейното развитие в дългосрочен план.

4. Познаване на проблема

Докторантката е добре запозната с проблемите на дисертационното изследване. Изследователската теза е дефинирана във въведението на труда и в автореферата, и гласи: „Основната теза, която се аргументира и доказва с настоящото дисертационно изследване, е, че разширяването на приложното поле на електронните разплащания и нарастването на вида и обема им в МСП допринасят за увеличаване на тяхната конкурентоспособност и растеж, за изсветляване на икономиката като цяло и повишаване на приходите от данъци“. Дефинирани са и три работни хипотези, които са следните:

1. Увеличаването на броя на ПОС терминалите и обема на картовите и електронните разплащания, използвани и приемани от МСП, води до повишаване на конкурентоспособността на МСП;
2. Налице са условия за по нататъшно увеличаване на броя картите (дебитни и кредитни) и използването на картови и дигитални разплащания – онлайн плащания, през мобилни телефони, през ПОС терминали;
3. Приемането на електронните способи за разплащане от МСП зависи най-вече от следните фактори: ниво на дигитализация на МСП; наличие на сива икономика; наличие на различна степен на развитие на регионите в страната; разходи и такси за обслужване; потребителско поведение и нагласи към използване на електронните плащания.

В т. 2. Методология на изследването в Първа глава на труда са представени: целта на изследването, задачите на изследването, обекта и предмета на изследването.

Целта на изследването е да се проучи възможността за разширяване и развитие на използването на електронните разплащания в компании от малкия и среден бизнес в България и ефекта от този процес върху икономиката на страната.

Обект на изследването е същността и съдържанието на електронните платежни системи и използването на ПОС терминали и иновативни платежни инструменти от МСП в България.

Предмет на изследването са финансовите аспекти, произтичащи от разширяване на използването на ПОС терминали, платежни карти и други електронни платежни инструменти, от МСП в България.

5. Методология на изследване

За разкриване на целите и задачите на дисертационния труд са използвани формално-логически методи, методи на емпирично изследване и теоретично познание, както и специални научни методи. Измежду формално-логическите методологични инструменти са използвани следните: историко-логически подход, преглед на статии и литературни източници, европейски и национални нормативни актове по проблемите на изследването, методи за сравнение, описание, анализ, синтез, аналогия, индукция, дедукция, проучване и анализ на документи.

От групата на методите на емпиричните изследвания в дисертацията са използвани: анализ на статистически данни, данни от проведени изследвания, метод на анкетиране чрез анонимна пощенска анкета, с приложена анкетна карта, статистически и иконометрични методи, като корелационен анализ, регресионен анализ и др.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Таня Генова е разработен на базата на ясно формулирана и логично изградена структура, в резултат на което са постигнати параметрите, необходими за научната работа: последователност и яснота. Дисертационният труд е с обем от 190 страници и 7 страници приложения. Структуриран е в увод, изложение в три глави, заключение, научни приноси, използвана литература и 2 приложения. Представени са 84 фигури и 11 таблици. Списъкът с информационни източници включва 175 източника на английски и български език.

Първа глава „Теоретични и методологични основи на изследването на платежната система при малките и средните предприятия“ изследва теоретичните основи, същността и характеристиката на електронните платежни системи и на електронните плащания, регулациите в тази област, основните видове електронни платежни инструменти с фокус върху платежните карти като най-често използвани в момента от МСП в България. Разгледани са единната зона за плащания в евро SEPA европейската платежна система TARGET2 и др., както и иновативните технологии в областта на електронните плащания.

Втора глава на дисертацията „Условия за дигитализация на малките и средните предприятия в България“ изследва същността и ролята на МСП в българската икономика и процесите на дигитализация, протичащи в тях. Дейността им е анализирана от гледна точка на основни макро и микроикономически показатели, както и по селектирани сектори с оглед условията за инсталиране на ПОС и приемане на картови и други електронни плащания.

В трета глава на дисертацията „Основни проблеми и предизвикателства за развитие на електронните плащания в България в МСП“ се анализират резултатите от проведеното емпирично изследване относно ефектите от използване на електронните плащания върху МСП, факторите които ги обуславят, проблемите и мерките за преодоляването им. Създаден е теоретичен модел за влияние на електронните разплащания върху българската икономика и по-специално върху приходите от данъци – акцизи и ДДС.

Основните резултати от изследването са представени в заключението. Като цяло може да се обобщи, че авторът е успял да постигне целта и задачите на дисертацията.

7. Научни приноси и значение на резултатите от изследването за науката и практиката

Приносите на докторантката са посочени в представения автореферат. Но някои от тези приноси са с характер на резултати от направеното изследване.

Научните и научно-приложните приноси на дисертацията на Таня Генова мога да обобща, както следва:

- Направена е цялостна характеристика на електронните разплащания, разгледани като същностен елемент на електронните платежни системи и в контекста на значимите световни икономически и социални процеси на дигитализацията и дигиталната трансформация.

Не съм съгласна обаче с твърдението, че е положено началото на изграждането на теоретичните основи на този недостатъчно изследван проблем. Такива основи отдавна са поставени в българската научна литература. Необходимо е било по-обстойно проучване на съществуващите литературни източници на български автори и учени.

- Направена е детайлна селекция на съществуващия пазар на картовите плащания, отговарящ на условията за ПОС в България и е проследена неговата динамика по показателите: брой на МСП по селектирани сектори и годишен оборот.
- Направена статистическа оценка и сравнителен анализ на дигитализацията на МСП в България със средноевропейските нива, с извеждане на конкретни проблеми и

факторите, влияещи върху въвеждането и използването на картовите плащания и в частност на картовите плащания от МСП.

- Проучена динамиката на електронните плащания през периода 2016-2020 г., динамиката на терминалните ПОС устройства, на търговските обекти и юридическите лица, работещи с ПОС, с разкриване на степента на приемане на електронните плащания от МСП, ползите за тях и за персонала.
- Формулирани препоръки към държавните институции за предприемане на програма от стимули и мерки за разширяване приложното поле на електронните плащания в МСП.

8. Оценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила 3 научни публикации по темата на дисертацията, две от които са под печат. Те представляват самостоятелни научни публикации, които са тясно свързани с темата на дисертацията.

Те включват 3 статии, в т.ч.: 1/ статия „Дигитализацията като предпоставка за устойчиво развитие на МСП в България“, сп. "Пари и култура", бр. 1/2021; 2/ статия „Франчайзингът като бизнес модел – същност и предимства“, под печат, "VUZF Review", бр. 4/2022; 3/ статия „Платежни инструменти и приложението им в МСП – ползи и предизвикателства“, под печат, "VUZF Review", бр. 4/2022.

9. Оценка на съответствието с националните минимални изисквания

Справката на докторантката за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, показва, че представените от докторантката статии формират към датата на представените ми материали 10 точки, а след публикуването на други 2 разработки, за които е отбелязано, че са под печат, докторантката ще има общо 30 точки.

10. Лично участие на кандидата

Смятам, че дисертацията е дело на самата докторантка.

11. Автореферат

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд.

12. Критични бележки, въпроси и препоръки

Към дисертационния труд на Таня Генова имам следните бележки и препоръки:

Първо, във Въведението на труда е необходимо задължително да бъдат ясно посочени изследователската теза, обекта и предмета на изследване, изследователските задачи и методологията на изследването.

За първи път срещам всички тези задължителни реквизити на един дисертационен труд да се посочват в отделни точки на труда, както е случая с дисертацията на Тания Генова. Няма подобна общоприета практика, което е критика към труда.

Второ, някои от формулираните в автореферата на Тания Генова научни приноси са с характер на резултати от направеното изследване.

Например, „Поради липса на статистическа информация, която да обясни и аргументира основната теза на дисертационния труд, са използвани всички налични източници за изследване на обекта и предмета на дисертационното изследване. Съществуващата статистика в областта на електронните плащания от МСП е недостатъчна за доказване на основната теза на изследването. Затова наред със статистическите данни са използвани и методите на емпирично проучване и иконометрично моделиране за изясняване и доказване на положителния ефект от разширяването на електронните плащания върху МСП и на икономиката като цяло.“!

Не виждам какъв приносен момент има в това обяснение на липсата на информация!

Втори пример: „Констатирано е изоставане по всички основни параметри като използването на компютри, достъп до интернет, използване на широколентов интернет, на уеб сайтове със съвременни функционалности, на социални медии, специализиран софтуер, включително и иновативните технологии.“

Това, че е констатиран този проблем, е резултат от направеното изследване, но не и принос.

Трето, в библиографията, която принципно съдържа множество литературни източници, но не е номерирана, не фигурират всички научни изследвания по темата за електронните разплащания в България. Не е проучен опитът на други докторанти и защитени дисертации в тази научна област. Поради това неправилно се претендира за новаторство в тази проблематика. Както отбелязах в началото на моето становище, новост е подходът за оценка и анализ на въздействието на електронните плащания конкретно върху МСП за увеличаване на тяхната конкурентоспособност.

13. Лични впечатления

Не познавам докторантката и нямам никакви лични впечатления за нея.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на тема „**Финансови аспекти от развитието на електронните разплащания за увеличаване конкурентоспособността на малките и средните предприятия**“, с автор Тания Михайлова Генова, е обстойно изследване на тази проблематика, което има научна стойност за теорията и практиката.

Представените материали са съобразени с изискванията на Закона за развитие на академичните кадри в Република България (ЗРАСРБ) и Наредбата за прилагане на ЗРАСРБ, както и Наредбата за прием и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Въз основа на това давам положителна оценка на научните изследвания, представени в горепосочения рецензиран дисертационен труд и автореферат, и предлагам на уважаваните членове на научното жури да присъдят на Таня Михайлова Генова образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и сигурност”, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София.

25.03.2023 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Силвия Трифонова-Праматарова)